

JACOB LEVI MORENONING SOTSIOMETRIK USUL AHAMIYATI**Akromova Xurinis**

Alisher Novoiy nomidagi Toshkent

davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti 1- kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11218514>

***Annotatsiya.** Sotsiometriya - bu ijtimoiy munosabatlarni aniqlashning sifatli usuli. U psixoterapevt Jeykob L. Moreno va Xelen Xoll Jennings tomonidan ijtimoiy tuzilmalar va psixologik farovonlik o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishda ishlab chiqilgan va korreksion ta'lim jarayonida ishlatilgan. Ushbu maqolada Sotsiometrik usulning tavsifi, Javob Levi Morenoning Sotsiometrik usuli ahamiyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

***Kalit so'zlar:** Sotsiometriya, psixodrama, psixosotsiolog, ijtimoiy fanlar, shaxslararo munosabatlar, eksperiment.*

IMPORTANCE OF SOCIOMETRIC METHOD BY JACOB LEVI MORENO

***Abstract.** Sociometry is a qualitative method of determining social relations. It was developed by psychotherapists Jacob L. Moreno and Helen Hall Jennings to study the relationship between social structures and psychological well-being and has been used in correctional education. This article provides information about the description of Sociometric Method, Answer Importance of Sociometric Method by Levi Moreno.*

***Key words:** Sociometry, psychodrama, psychosociologist, social sciences, interpersonal relations, experiment.*

ВАЖНОСТЬ СОЦИОМЕТРИЧЕСКОГО МЕТОДА ДЖЕЙКОБА ЛЕВИ МОРЕНО

***Аннотация.** Социометрия – качественный метод определения социальных отношений. Он был разработан психотерапевтами Джейкобом Л. Морено и Хелен Холл Дженнингс для изучения взаимосвязи между социальными структурами и психологическим благополучием и использовался в коррекционном образовании. В этой статье представлена информация об описании Леви Морено социометрического метода и важности ответа на социометрический метод.*

***Ключевые слова:** Социометрия, психодрама, психосоциолог, социальные науки, межличностные отношения, эксперимент.*

Yakob Levi Moreno (1889-yil 18-may - 1974-yil 14-may) — ruminiyalik amerikalik psixiatr, psixosotsiolog va pedagog, psixodrama asoschisi va guruh psixoterapiyasining eng yirik kashshofi. Hayoti davomida u yetakchi ijtimoiy fanlar olimlardan biri sifatida tan olingan.

Sotsiometriya — bu ijtimoiy munosabatlarni aniqlashning sifatli usuli. U psixoterapevt Jeykob L. Moreno va Xelen Xoll Jennings tomonidan ijtimoiy tuzilmalar va psixologik farovonlik o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishda ishlab chiqilgan va korreksion ta'lim jarayonida ishlatilgan. Sotsiometriya metodi birinchi bo'lib amerikalik psixolog Dj. Moreno tomonidan taklif etilgan. Bu metodning mohiyati shundan iboratki, inson u yoki bu ko'rsatkich bo'yicha guruh a'zolarini tanlaydi. Qilingan tanlashlar asosida kishining guruhdagi shaxslararo munosabatlar tizimida tutgan o'rni haqida xulosa qilinadi.

Demak, sotsiometriya metodi yordamida guruh a'zolari o'rtasidagi simpatiya yoki antipatiyani aniqlash mumkin. Sotsiometriya metodini operativ tarzda o'tkazish, uning natijalarini esa matematik qayta ishlash va grafik ravishda ifodalash mumkin. Sotsiometriyani tadqiqot metodi sifatida tan olish bilan bir qatorda uning ba'zi kamchiliklarini ham ko'rsatib o'tish zarur. Asosiy kamchilik shundan iboratki, sotsiometriya metodi mavjud munosabatlar strukturasi sabablarini aniqlash imkonini bermaydi. Shuning uchun ham sotsiometriyadan olingan ma'lumotlar kuzatish, suhbat, psixologik-pedagogik eksperiment natijalari bilan to'ldirilishi lozim. Sotsiometriya metodidan guruh, jamoa a'zolari o'zaro bir-birlarini yaxshi bilgan holatlardagina foydalanish mumkin. Bu metod yordamida shaxsning xizmat yuzasidan bo'ladigan va shaxsiy munosabatlardagi haqiqiy o'rni aniqlash, birlamchi guruhlar mavjud yoki mavjud emasligini topish, birlamchi guruhlar paydo bo'lishi va tarqab ketishi sabablarini aniqlash mumkin. Sotsiometriya metodining mohiyati shundan iboratki, tekshiriluvchiga birga qilinadigan ishlari yoki guruh a'zolarining ishlarini birgalikda bajarishga xohishlari to'g'risida savollar beriladi. Beriladigan savollar tanlash ko'rsatkichlari deyiladi.

Kuchli va kuchsiz ko'rsatkichlar farqlanadi. Kuchlilar chuqur va barqaror munosabatlarni, kuchsizlari yuzaki va beqaror munosabatlarni aniqlash imkonini yaratadi. Masalan, "xizmatdoshlaringizdan qaysi biri bilan bitta brigadada ishlashni xohlardingiz?" degan savol bo'yicha aniqlangan ko'rsatkich kuchli ko'rsatkich hisoblanadi, chunki u uzoq vaqt davom etadigan, muhim munosabatlarga tegishli. "Kimni birga ekskursiyaga borishga taklif qilardingiz?" – kuchsiz ko'rsatkich, chunki u chuqur bo'lmagan va vaqtinchalik munosabatlarni belgilaydi. Kuchli va kuchsiz ko'rsatkichlar mazmuni jihatidan turlicha bo'lishi mumkin, lekin ulardagi umumiy narsa – natijalar, ya'ni sherik tanlash. Sotsiometriya atamasi uning lotincha etimologiyasiga, socius va metrum so'zlaridan olingan. Yakob Moreno sotsiometriyani „guruhlarining evolyutsiyasi va tashkil etilishini hamda ulardagi individlarning holatini o'rganish“ deb ta'riflagan. "Sotsiometrik tadqiqotlar guruhdagi yashirin tuzilmalarni ochib beradi: ittifoqlar, kichik guruhlar, yashirin e'tiqodlar, taqiqlangan kun tartibi, mafkuraviy kelishuvlar, guruh „yulduzlari va hokazolar“. Moreno sotsiometriyani yangi rivojlanayotgan ijtimoiy fanlardan

biri sifatida ishlab chiqdi. U shunday ta'kidlaydi: „Sotsiometriyaning asosiy metodologik vazifasi eksperimental metodni ijtimoiy hodisalarga samarali qo'llash uchun qayta ko'rib chiqish edi“. (Moreno, 2012:39)

Metodning amaliyotida ishtirokchilar tomonidan belgilangan natijalarga e'tibor qaratildi: "Mezonlarga asoslangan, ochiq va keng tanlovlar qilish orqali Moreno, odamlar o'z-o'zidan paydo bo'lishiga, tashkilotlar va guruhlar tuzilmalari yangi, aniq va jonli bo'lishiga umid qilgan.

"Morenoning sotsiometriyadagi yangiliklaridan biri sotsiogrammani ishlab chiqish edi, bu odamlarni nuqtalar yoki tugunlar va ular orasidagi munosabatlarni chiziqlar yoki yo'lar sifatida grafik tasvirlashning tizimli usulidir. O'zining tafakkuri, ilovalari va topilmalarini keng yozgan Moreno „Sotsiometriya“ jurnaliga ham asos solgan. Moreno „Sotsiometriya, eksperimental usul va jamiyat fani: yangi siyosiy yo'nalishga yondashuv“ (1951) asarida „sotsiometrik“ usul bo'lishi uchun guruh qanday birlashishi kerakligini tasvirlaydi. Uning uchun atama sifatli ma'noga ega edi va agar guruh jarayonining ba'zi mezonlari bajarilmasa, qo'llanilmaydi.

Ulardan biri jarayon dinamikasi va manifest mazmun o'rtasidagi farqni tan olishdir.

Morenoning so'zlaridan iqtibosda shunday deyilgan: „rasmiy va a'zolarining yashirin xatti-harakatlari o'rtasida chuqur tafovut mavjud“.Morenoning ta'kidlashicha, har qanday „ijtimoiy dastur“ taklif qilinishidan oldin, sotsiometrist „guruhning haqiqiy konstitutsiyasini hisobga olishi“ kerak. Boshqa mezonlar adekvat motivatsiya qoidasini o'z ichiga oladi: "Har bir ishtirokchi eksperiment o'z maqsadiga bog'liqligini his qilishi kerak. Bu uning (yoki) o'ziga tegishli masalalarda faol agent bo'lish imkoniyati ekanligini his qilishi kerak.Sotsiometriya guruhlariga bo'lgan sadoqat va bo'linishlar bilan bog'liqligini hisobga olsak, etnik munosabatlar va shaxslarning etnik guruhlar bilan identifikatsiya qilish usullarini o'rganishda sotsiometrik usullardan foydalanilgan bo'lsa ajab emas.Misol uchun, sotsiometrik tadqiqotlardan foydalangan holda, Joan Krisvell AQSh sinflarida oq-qora munosabatlarini, Gabriel Veymann Isroildagi etnik munosabatlarni, Jeyms Peyj Tinch okeanidagi millatlararo identifikatsiyani o'rganib chiqdi.

REFERENCES

1. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Jacob_Levi_Moreno
2. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Sotsiometriya>
3. Jiyanmuratova Gulnoz. Sotsiologiya tarixi. – T.: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAJ:W7OEmFMy1HYC
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rta-osiyo-kon-metallurgiyasi-sanoatining-shakllanishi-va-rivojlanishida-o-zbekistonning-o-rni-va-rol-i>